

REMISSYTTRANDE
2024-02-28

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Remissvar avseende promemorian Ett förtydligt brottsförebyggande ansvar för socialnämnden (dnr S2023/03181)

Stiftelsen Tryggare Sverige har fått möjlighet att avge yttrande över promemorian Ett förtydligt brottsförebyggande ansvar för socialnämnden. Vi lämnar följande förslag och kommentarer.

1. Inledning

Genomgång av de viktigaste delarna i promemorian

Vi kommenterar i denna punkt de sidor i promemorian som vi uppfattat innehåller de viktigaste delarna för att kunna tillstyrka eller avstyrka de förslag som vi anmodas yttra oss över. Kommentarererna sker huvudsakligen i form av de omedelbara och relevanta frågor eller frågeställningar som vi själva, med vår bakgrund och erfarenhet, ställde oss efter att ha läst promemorian några gånger.

s. 35 Orosanmälningarna uppges här ha "stor betydelse". Ändå framgår av texten att detta institut inte fungerar optimalt. Detta har indikerats redan i avsnitt 3.1.2 (s.12) där det sägs att "orosanmälningar i för låg utsträckning leder till åtgärder", "tar för lång tid för insatser efter signaler om oro till socialtjänsten" med flera.

Varför är det på det viset – varför verkar detta viktiga institut inte fungera på avsett vis? Vet man inte idag vad en orosanmälan egentligen betyder i ett läge när nästan tio procent av barnen i riket berörs av en anmälan?

Vidare på s. 35 sägs att "(D)et finns även indikationer på en negativ utveckling beträffande socialtjänstens insatser. Antalet behovsprövade insatser minskar, likaså andelen som får insatser i relation till befolkningen...indikerar dessa uppgifter att det brottsförebyggande arbetet med ändamålsenliga metoder behöver prioriteras i högre grad".

Varför missköts detta viktiga arbete? Varför prioriteras inte det brottsförebyggande arbetet i en tid då brottsligheten bland barn och unga

antagligen är både allvarligare och mer omfattande än vad vi sett tidigare? Den förre rikspolischefen har vecka efter vecka vädjat om kommunernas hjälp med att förebygga brott bland unga men ändå kan vi läsa sådana här skrivningar – varför? Hade landets socialtjänster kunnat hjälpa till på ett bättre sätt så att färre barn och unga hamnat i gängens klor? (jmf. här också s.36: "Rekryteringen av barn och unga till kriminella nätverk ställer höga krav på insatser och det arbetet behöver intensifieras"). Hur kunde landets socialtjänster låta bli att "intensifiera" det arbetet när alla, i vart fall sedan 2015, kunnat med egna ögon se att kriminaliteten bland barn och unga håller på att leda oss rätt in i fördärvet?

Längre ner på s. 35 står följande: *"Insatser för att förebygga ett normbrytande beteende och kriminalitet behöver sättas in i ett tidigare skede än idag. Det behöver säkerställas att socialtjänsten har de förutsättningar som behövs för att kunna hantera orosanmälningar och vidta adekvata åtgärder?"*

Varför sätts inte insatser tidigare än idag? Vilka förutsättningar hos socialtjänsten behöver "säkerställas" för att man ska kunna hantera orosanmälningar och vidta adekvata åtgärder? Vilken förmåga behöver landets socialtjänster ha för att kunna fullgöra sina uppgifter? Med "förmåga" avser vi i detta fall ledning och styrning centralt, regionalt och lokalt mot de mål som gäller för verksamheten. Vidare omfattar förmågebegreppet ledarskap, lagstiftning, anställningsförhållanden, löneutveckling och arbetstider, antal anställda med olika kompetenser, olika utbildningar och fortbildningar, språkkunskaper, lokaler och tekniskt stöd, fordon, budgetförutsättningar i stort m.fl. Till detta ska läggas de kulturfrågor som är styrande inom just denna verksamhet; hjälper kulturen till eller försvårar den att nå de mål som satts upp och, inte minst, hur mäter man resultat i verksamheten?

På s. 36 skrivs följande: *"...finns manualbaserade metoder och kunskapsstöd för flera områden, men dessa används i relativt liten utsträckning".*

Varför används inte dessa metoder och kunskapsstöd? Är de felaktiga? För svåra att använda? För lätta att använda? Finns det motstånd i kåren mot att använda dessa metoder? Varför i så fall?

På s. 37 skrivs följande: *"Socialnämndens brottsförebyggande arbete när det gäller barn och unga behöver bli mer ändamålsenligt och med tanke på rådande samhällsutveckling, prioriteras än mer. Det kan inte nog poängteras hur viktigt detta arbete är".*

Vad är det ute hos landets socialnämnder som man inte förstått när till synes självklarheter som ovanstående behöver uttryckas här i en promemoria från regeringen? Är det den politiska ledningen som inte förstått, är det cheferna som inte förstått eller är det socialarbetarna som inte förstått? Eller har alla förstått men vill inte förändra sitt sätt att vara eller arbeta?

På s. 38 skrivs följande: "Ospecificerade stödsamtal med ungdomar respektive föräldrar är exempelvis en vanlig insats. Insatser med oklar struktur beträffande omfattning, innehåll och tid används ofta för målgruppen unga som begått brott. Barn och unga återaktualiseras samtidigt hos socialtjänsten i hög utsträckning när kontaktorsaken är kriminalitet i jämförelse med andra orsaker. Det talar för att det finns en utvecklingspotential i det brottsförebyggande arbetet".

Hur kan ungdomar mötas av "ospecificerade stödsamtal" och "insatser med oklar struktur"? Hur måste man beteckna en verksamhet som möter unga på det sättet? Är det anekdotiska skrivningar eller kan verkligheten se ut så i dagens Sverige? Den som använder ordet "utvecklingspotential" brukar tyvärr inte sällan själv vara oklar på sakförhållandena; kan det vara så här också eller är det självklart för alla ansvariga vad "brottsförebyggande arbete" handlar om, i verkligheten?

Sista stycket på s. 38 lyder enligt följande: "På samma sätt som att särskilda metoder och insatser används i arbetet med missbruk, behöver också metoder som är ändamålsenliga i arbetet med normbrytande beteende och kriminalitet användas för att möta denna problematik. Inom ramen för socialtjänstens utökade ansvar att arbeta brottsförebyggande ska detta ske med grund i vetenskap och beprövad erfarenhet enligt behov som beskrivits ovan".

Här, och återkommande i denna promemoria, betonas mycket tydligt att arbetet ska vila "på vetenskaplig grund" (rubriken på s. 39 lyder också; "Kunskapsbaserade, manualbaserade metoder behöver användas i större utsträckning"). Är detta oklart ute i själva verksamheten? Eller går det inte? Eller vill man inte? Eller är medarbetarna felutbildade? Eller är det i själva verket onödigt, jobbet behöver "inte akademiseras i onödan"?

På s. 39 skrivs följande: "Genom att tydliggöra det brottsförebyggande ansvaret skapas incitament för att manualbaserade, kunskapsbaserade insatser på detta område används i större utsträckning".

För en utomstående låter det som om det nya ansvaret för att jobba brottsförebyggande ska vara "draglok" för att "akademisera" det sociala arbetet? Detta blir ännu tydligare lite längre ner i stycket där man skriver att:

"(A)nvändningen av denna typ av insatser är också i linje med förslaget i betänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) om att socialtjänsten ska arbeta i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet".

Så vitt vi kan erinra oss så innehåller den utredningen inget om att socialtjänsten borde jobba också med kriminalitet och brottsförebyggande verksamhet? Detta trots att utredningen bara är några år gammal; var det alltså för bara några år sedan inte aktuellt att socialnämnden borde jobba på ett nytt sätt utan att de nya kraven på brottsförebyggande arbete nu måste hastas fram i form av tilläggsdirektiv?

Kan man säga att tilläggsdirektiven bara är "jästen efter degen", alltså något som bara kastats in för att det ska se bra ut? Eller har det brottsförebyggande arbetet bara på några år seglat upp som en ny del i socialarbetets natur, i dess DNA? Man frågar sig då; hur förankrat är de nya kraven i socialsekreterarleden om de aldrig kom upp under den långa utredningstiden? Kommer "kulturen" i leden att acceptera dessa nya krav eller blir de bara en pappersprodukt, en dagslända som försvinner när utredningsdammet lagt sig? Kommer "det sociala arbetet" klara sig bra utan dessa nya krav?

Längre ner på s. 39 kan vi läsa följande: *"Det är påfallande att manualbaserade metoder som enligt systematiska kunskapsöversikter visar sig ha effekt används i relativt liten utsträckning". Vidare att "Färdighetsträningsprogram för barn med normbrytande beteende som visar sig ha positiv effekt används inte heller i svensk socialtjänst. I vissa kommuner används erbjuds varianter av familjebehandling som inte har tillräckligt vetenskapligt stöd för att kunna rekommenderas som metod. Att använda insatser som saknar kunskapsbaserat stöd framför insatser och arbetsätt som enligt systematiska kunskapsöversikter har positiva effekter kan anses vara problematiskt. Insatser som berör människors liv måste ske utifrån bästa tillgängliga kunskap. Det bör också påpekas att det inte alltid med säkerhet går att veta insatsers effekter, vilket inte betyder att socialtjänsten ska sluta att använda de insatser som upplevs fungera väl. Men det finns ett utrymme för att i högre utsträckning använda de manualbaserade insatser som enligt kunskapsöversikter har positiva utfall".*

Här kommer en nyansering av de tidigare kraven på "vetenskaplighet"; kommer "praktikerna på fältet" att kunna göra de rätta avvägningarna mellan olika sätt att

jobba eller kommer kulturfrågorna fortfarande riskera att peka ut den "gamla" vägen framåt ("så här har vi alltid jobbat")?

På s. 40 slås fast att "Arbetet med att förebygga kriminalitet kan underlättas genom att standardiserade bedömningsmetoder används i större utsträckning...(B)etydelsen av att använda standardiserade bedömningsmetoder och att utifrån detta använda ändamålsenliga manualbaserade insatser för att förebygga fortsatt och normbrytande beteende är således nära relaterade med varandra. Sammantaget är de också, tillsammans med forskning och utvecklingsarbete, viktiga byggstenar i att utveckla ett kunskapsbaserat socialt arbete. Att tydliggöra socialtjänstens brottsförebyggande ansvar ger incitament för en ökad användning av sådana metoder, och kan på så vis utgöra en drivkraft i den utvecklingen".

Vad står det egentligen i den här "sammanfattningen"? Ska kraven på att jobba brottsförebyggande bli det "draglok" som på allvar får hela "den gamla" socialtjänsten att jobba på ett nytt sätt? Är den här reformen, som glömdes bort i den alldeles färskta socialtjänstlagen och därför krävde tilläggsdirektiv, det som hjälper det sociala arbetet att stiga upp som en Fågel Fenix och rädda kommunerna från att tas över av barn- och ungdomsbrottslingar?

På s. 41 slås följande fast: "Att socialtjänsten får ett utpekat ansvar i det brottsförebyggande arbetet innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän (2 kap. 1 § SoL). Socialnämndens ansvar innebär därmed inte att den ska ta över uppgifter som ankommer till exempel polisen och Kriminalvården".

Vad innebär detta i praktiken? Risken för konflikter finns självklart när man jobbar med samma slags uppgifter. Eftersom den statliga polisen i vårt land i princip lämnade många kommuner helt "polis-fria" vid den senaste polisreformen så minskar förstås dessa risker. Men på sikt måste det nog bli aktuellt att tillskapa en kommunal polis och då blir sagda problematik mer aktuell. Kriminalvården brukar vara mycket osynlig i kommunerna med sin Frivårdsverksamhet. Så här lär det i förstone inte heller behöva bli några problem. Men om den verksamheten kommer att kraftigt byggas ut, som Stiftelsen Tryggare Sverige föreslår (se nedan), så kan det bli dags att justera hur samverkan ska ske.

Längre ner på s. 41 beskrivs hur samverkansarbetet ska ske. Där sägs att "Socialtjänsten är i många fall beroende av andra aktörer i det brottsförebyggande arbetet, liksom andra aktörer är beroende av socialtjänstens insatser. Flera insatser behöver göras i samverkan med andra, såsom skola och

förskola, polis med flera...Socialtjänsten har också ett tydligt ansvar att aktivt verka för att samverkan kommer till stånd”.

Viktiga och grundläggande frågeställningar berörs här. I den nuvarande situationen har det ju varit i princip omöjligt att få till någon vettig samverkan mellan de tre viktigaste aktörerna i lokalsamhället, polisen, socialtjänsten och skolan. Den sekretesslagstiftning som kom på 1980-talets början stängde kraftfullt all samverkan mellan polisen och socialtjänsten, något som har kommit att innebära mycket stora förluster för kommunerna. Antagligen var det också det misstaget som lade grunden till, eller i vart fall bidrog starkt, till att polisen lämnade lokalsamhället för gott på många platser. Socialtjänstens omvända skaderekvisit satte krokben för att de lokala poliserna skulle få framgång i sina förundersökningar så många kände att man kan lika bra lämna lokalsamhället. Vi får nu hoppas att med de lättnader i sekretessen som utlovats att den tiden är över när de viktigaste myndigheterna tillåts nästan förstöra varandras verksamhet.

Stiftelsen Tryggare Sverige har sedan snart 16 år drivit kravet på att vi måste få till en lokalt fungerande polis i vårt land. Polisen har ju under de senaste 20 åren i princip övergett kommunerna (knappt 1 000 s.k. områdespoliser av ca. 20 000 poliser totalt i landet). Därför har också banden mellan polisen och skolan i princip också försvunnit (vi återkommer nedan om hur dessa misstag omöjliggjort allt lokalt brottsförebyggande arbete i stora delar).

***På s. 42** beskrivs att det ”också kan behöva samverkas kommuner emellan eftersom alla landets socialtjänster inte kan förväntas ha förutsättningar att fullt ut kunna tillhandahålla en fullskalig verktyglåda och nödvändig kompetens för ett riktat brottsförebyggande arbete”. Man fortsätter att ”det kan vara svårt för en mindre kommun att själv tillhandahålla och upprätthålla de specialistkompetenser som krävs. Genom avtalssamverkan kan kommuner samverka kring insatser, kompetenser och resurser. Det brottsförebyggande ansvaret innebär att den typen av samverkan kan komma att behöva intensifieras”.*

Här beskrivs viktiga tillstånd av samverkan mellan kommuner som inte är så vanligt i dagsläget men som måste komma att behöva utvecklas. Viktigt är också att det beskrivs ett behov av specialistkompetenser. Det moderna brottsförebyggande arbetet kommer att bli alltmer kvalificerat och kommer därför att kräva olika specialistkompetenser, som säkerligen, om viljan finns, kan delas mellan en eller flera kommuner.

I ett framtida scenario, där säkerhetsfrågorna i kommunerna självklart måste få en mycket mer framträdande plats än vad de haft hittills, kan man också se att kommunerna måste hjälpas åt i säkerhetsarbetet så att det inte bildas "vita fläckar" mellan kommunerna där de kriminella tar över. Lika viktigt är att det inte tillskapas rena "skurkkommuner" där säkerheten inte tas på allvar från kommunledningarna så att de kriminella får rena "fristäder". Professor Lars Trägårdh har visat på att många svenska städer är på väg in i den rollen och kallar dessa städer för "värstingarna". Resultatet blir ju då att deras kriminalitet "spiller över" på grannkommunerna på sätt som inte borde accepteras. I sammanhanget kan också noteras att våra nordiska grannländer börjar reagera på att den kraftiga ökningen av kriminaliteten i vårt land inte får spilla över landsgränsen; sådana uttalanden hade ju för bara 10 år sedan ansetts totalt världsfrånvarande.

På s. 46 beskrivs att genom den nya Socialtjänstlagen så kommer det brottsförebyggande arbetet bland annat innebära att "i högre utsträckning arbeta med ändamålsenliga kunskapsbaserade metoder, i stället för med arbetsätt som inte är effektiva och ändamålsenliga. Det är således fråga om att ändra arbetsätt så att mer effektiva metoder används".

Här redovisas i en mening det viktigaste kravet i hela promemorian; att socialtjänsten ska "ändra arbetsätt". På föregående sidor som vi har redovisat i detta yttrande har man på olika sätt närmast "laddat" för den finalen men med lite olika skrivningar. Färdriktningen har dock varit närmast övertydlig som vi tolkar texten och budskapet; det nuvarande arbetet håller inte måttet. Vi återkommer i våra analyser till denna helt för framtiden avgörande frågeställning.

På s. 47–48 under rubriken "Konsekvenser för brottslighet" beskrivs kraven på den framtida socialtjänsten på följande sätt: "Förslagen har ett uttalat brottsförebyggande syfte. Den sociala brottspreventionen är i fokus, vilken syftar till att minska individens risk och benägenhet att begå brott. Det handlar om insatser för att tidigt fånga upp dem med ett normbrytande beteende. Barn och unga i riskzon för normbrytande beteende och kriminalitet behöver upptäckas i tidigt skede. Det handlar om insatser för att förebygga fortsatt kriminalitet och normbrytande beteende. Att tydliggöra det brottsförebyggande ansvaret lägger en grund till att socialnämnden vidtar sådana åtgärder, som svarar mot individens behov. Centralt i båda riktningarna – att tidigt fånga upp de i riskzon samt att förebygga fortsatt utveckling av normbrytande beteende och kriminalitet – är att ändamålsenliga insatser sätts in utifrån bästa tillgängliga kunskap. Det gäller såväl bedömning av behovet av insatser som de insatser som utifrån dessa bedömningar anses lämpliga. Ett tydligt brottsförebyggande ansvar innebär större

krav på och incitament för att ändamålsenliga kunskapsbaserade insatser på detta område används i högre utsträckning än vad som idag är fallet.

Ett brottsförebyggande arbete med verksamma metoder i enlighet med det ovan beskrivna, bedöms ha konsekvenser vad gäller brottsligheten. Däremot är det "svårt att uppskatta den förväntade minskningen av brottsligheten i kvantitativa mått eller i absoluta tal".

Dessa avslutande beskrivningar lägger på ett tydligt sätt fast de nya krav som regeringen ställer på en modern socialtjänst. Att skriva detta är självklart mycket värdefullt men att genomföra de förändringar som behövs för att effektivisera arbetet är något helt annat. Vi återkommer mer i den delen.

Men att inte kunna, eller våga, göra någon som helst uppskattning av hur hela målet med verksamheten – att stoppa och minska brotten bland barn och unga – är ytterligare ett bevis på hur lite som gjorts på detta område i vårt land. Självklart hade Brå och andra kunnat göra åtminstone en grov uppskattning av dessa tal. Kanske var det här, som på andra områden som tas upp i denna promemoria, ingen som har varit tillräckligt intresserad.

Stiftelsen Tryggare Sveriges bedömning av denna punkt:

Vi har i redovisningen ovan under varje punkt försökt att ställa några för oss relevanta "frågor" på det som vi just läst. Frågorna blev så många att vi blev tvungna att skriva ner dem direkt efter resp. sida för att hjälpligt kunna hålla ihop våra kommentarer.

Vi kan inte erinra oss att vi som under många år arbetat i och med den offentliga verksamheten i Sverige sett en motsvarande kritisk beskrivning av hur en viktig offentlig verksamhet, denna gång i kommunal regi, kommunernas socialnämnder, fungerar i verkligheten.

Vi uppfattar att den kritik som redovisas är massiv på varje punkt där det ställs krav på det som verksamheten är tänkt att leverera, alltså själva resultatet. Detta trots att det inte redovisas några siffror som gör att det går att värdera det som kritiseras. Grundläggande beskrivningar hur många socialchefer, socialsekreterare med flera ansvariga saknas. Inte heller några beskrivningar av hur många nya som utbildas varje år eller hur deras utbildning går till; är den bra eller dålig, är den uppskattad eller bara ett nödvändigt ont som måste passeras?

Vilken kapacitet, ytterst vilken förmåga, har den samlade svenska sociala verksamheten? Hur är den indelad och vilka kvalitetskrav ställs är också relevanta

frågor att ställa sig. Är den underbemannad allmänt sett eller finns det tillräckligt många anställda för att klara av jobbet?

Vi ställde oss också tidigt under läsningen frågan att om de allvarliga brister som redovisas är riktiga och rättvisande, ja då måste man ju rimligen ställa sig frågan om hela denna viktiga och grundläggande verksamhet överhuvud har förmågan att fullgöra de arbetsuppgifter som vi och rimligen alla andra intresserade hade trott att den gör.

Om redovisningen är riktig måste vi utomstående också få ställa frågan om de ansvariga överhuvud är överens om vad den svenska socialtjänsten ska prestera? Eller har man helt olika uppfattning om vad "socialt arbete" handlar om? Är det (helt) olika måttstockar som man mäter efter?

Eller visar skrivningarna i promemorian helt enkelt att den verksamhet (eller kanske hellre brist på verksamhet) som beskrivs är närmast en sysselsättning som tiden sprungit ifrån? Är det så att den verksamhet som presenteras i promemorian i praktiken saknar förmåga att lösa dagens problem ute i våra kommuner? Är den exploderande våldsbrottsligheten bland vissa barn och ungdomar bara ett av exemplen på sådan oförmåga? Är de omskrivna så kallade omhändertagandena av muslimska barn bara ett annat?

Vi förstår ju också att om medarbetarna är felutbildade, eller där medarbetarna har tappat lusten att jobba, ja då får man de svar som redovisas i promemorian (och som vi försökt att hitta och kommentera).

Eftersom promemorian till stor del saknar faktiska sakuppgifter om ämnet som beskrivs så kände vi det som nödvändigt att själva försöka hitta "mer kött på benen" för att bli lite klokare; ytterst handlar det för oss om att försöka förstå och bedöma om de nya kraven på att kommunernas socialnämnder ska jobba också med brottsförebyggande verksamhet, överhuvud kan gå att implementera på sätt som regeringen föreslår?

- 2. För att kunna bedöma vad som händer om kommunernas socialnämnder läggs på ytterligare arbets- och ansvarsuppgifter typ den nu föreslagna "brottsförebyggande verksamheten", måste vi skaffa oss ytterligare bakgrundsinformation. Många frågor hänger i luften och komplicerar varför vi måste ha ytterligare vetskap om hur socialtjänsten fungerar i verkligheten för att kunna bedöma om läget är så illa som framkommer under p.1.**

Av punkt 1. ovan framgår, på ett tydligt sätt (om vi kan lita på det som skrivs i promemorian), att dagens socialnämnder verkar ha svårt, eller t.o.m. väldigt svårt, att redan i dagsläget klara av sitt uppdrag. För att Stiftelsen Tryggare Sverige ska kunna värdera om det är görligt att lägga på dessa myndigheter ytterligare arbetsuppgifter - eller i vart fall inriktningar - måste vi försöka att skaffa mer vetenskap om hur verksamheten fullgörs i dagsläget. Kan arbetet och verksamheten vara så eftersatt, närmast omodern, som det beskrivs i punkt 1?

Vi väljer därför att göra ytterligare några nedslag i det "sociala arbetet" i landet, som vi kan hitta i vår egen "närhet", där Stiftelsen Tryggare Sverige själva varit med och sett med egna ögon (kanske under 40 års sikt) hur verksamheten fungerar.

2.1 Ny sekretesslagstiftning försvårade, eller på ren svenska, förstörde, samarbetet mellan myndigheterna

Den tidigare Sekretesslagen kom i början av 1980-talet. I och med att lagstiftaren gav socialtjänsten ett omvänt skaderekvisit så eliminerades i princip allt samarbete med polisen, även rent legalt. Även insynen i socialtjänstens verksamhet försvann varför socialcheferna enkelt kan besvara alla känsliga frågor från journalister m.fl. med "att det råder sekretess här".

Att kulturfrågorna tidigare ställt till besvär var en sak, men nu kom lagstiftaren och i princip förbjöd vidare samarbete mellan de bägge myndigheterna. Alla förstår ju att när det gäller brott som barn och unga gör sig skyldiga till så är det ju särskilt "socialen" som har nyckelfunktioner för att försöka stoppa den brottsligheten. Men nu fick vi ju även "papper på" att det inte gick. Många duktiga polisiära förundersökningsledare och kriminalkommissarier rev sitt hår i besvikelse över svårigheterna att lösa brotten för att sekretessen blev så stark från "socialens" sida. Men de ropade förgäves, ingen ville vid den tiden lyssna på sådana vädjanden. Rent allmänt har också gällt att det varit svårt många gånger att fullgöra brottsbekämpning i kommunerna på grund av dessa fasta skott mellan polisen och socialmyndigheterna.

2.2 Poliser och socialarbetare har aldrig gått ihop, tyvärr. Även skolorna har tagit stryk

I vår tidigare roll som poliser och polischefer har vi tyvärr, i och för sig anekdotiskt men ändå under kanske mer än 40 års tid, inga bra erfarenheter av att samarbetet mellan socialförvaltningarna och polismyndigheten fungerar på ett effektivt sätt. Snarare tvärtom, det samarbetet har sällan fungerat alls, snarare har det varit obefintligt. Orsaken var tidigare att "kulturfrågorna" har styrt från bägge håll med resultatet att det ofta varit vattentäta skott mellan dessa

myndigheter. Att vi tar upp denna vår erfarenhet nu beror på att för oss blir det självklart att om kommunerna halkar in på spåret av "brottsförebyggande verksamhet", låt vara i form av den sociala preventionen, så måste samverkan och samarbete med polismyndigheten ändå bli en viktig och självklar del också av det arbetet, det går inte att bortse från; alltså måste ett stort arbete läggas ner från ömse sida på att förbättra relationerna mellan dessa båda myndighetskomplex (se mer om detta nedan under "Manifestavsnittet").

Trots att skolorna brukar kallas "landets största brottsplats" har man ofta problem att få stöd och hjälp från socialtjänsten. Förre RPC vädjade ofta om hjälp från skolorna i arbetet med att "knäcka gängen" men hade ofta svårt att få gehör. Det har aldrig varit naturligt att dessa tre helt grundläggande funktioner i ett land haft en naturlig och självklar samverkan eller samarbete. Inte heller på högsta nivå, mellan de centrala ämbetsverken som har ansvar för sina resp. myndigheter, fanns, i vart fall tidigare, ingen institutionaliserad samverkan.

2.3 Stiftelsen Tryggare Sverige som fortlöpande följt utvecklingen med debattkvällar och Nationella Brottsofferveckor under många år, har återkommande fått höra om att "socialen" haft stora problem med ledarskap och bristande förmåga

Sedan vi för snart 16 år sedan har vi drivit Stiftelsen Tryggare Sverige. För att vara helt uppdaterade på läget i landet beträffande brottsofferfrågorna och beträffande det brottsförebyggande arbetet har vi under åren genomfört snart 130 debattkvällar och nu 12 s.k. Brottsofferveckor. Både debattkvällarna och Brottsofferveckorna har i många delar tagit upp problemet med att kommunernas socialförvaltningar inte fullgör sina uppgifter på sätt som kan begäras.

Beträffande brottsofferfrågorna har detta tyvärr varit väldigt tydligt trots att man haft det fulla ansvaret för dessa sedan mer än 20 år. Inte många kommuner har trots detta "strikta ansvar" velat uppmärksamma dessa frågor. Vi känner alltså väl igen många av de problem som redovisas under p. 1 ovan; många debattkvällar har slutat med att vi ånyo måste konstatera att socialtjänsten i praktiken inte gör vad den ska.

Fortfarande är det få Socialtjänster som tagit detta ansvar på allvar och andra känner inte till detta ansvar överhuvud. Socialstyrelsen har trots dessa svårigheter inte heller varit tillräckligt aktiv för att rätta till dessa missförhållanden. Bara för någon dag sedan redovisade Riksrevisionen en inspektion av hur kontaktförbudsinstitutet tillämpas i landet; mycket stora problem redovisades med risk för dödsfall. Ny utredning om kontaktförbuden, SOU2024:13, visar också på stora problem med tillämpningen.

Vi har också under senare år debatterat kommunernas nya ansvar sedan sommaren 2023 för det brottsförebyggande arbetet. Många aktiva socialarbetare och socialchefer som vi mött har hissat röd flagg för den nya uppgiften och varnat för att det inte kommer bli lätt att våga lägga på nya arbetsuppgifter på en redan hårt arbetstyngd kår av kommunanställda.

Vid den Nationella Brottsofferveckan för några år sedan anordnade vi ett seminarium med titeln "Sociala insatser i utsatta områden - ett svart hål?". En mycket erfaren socialarbetare gav då följande beskrivning av sitt jobb (vi saxar lite):

"Beteckningen utsatt område är inte bra och det var polisen som hittade på det namnet 2014 för att få större anslag. Själva den "utsatta delen" av ett sådant område kanske bara omfattar 2% av det utpekade området, det är inte bra. Våra "utsatta områden" är inte "utsatta". Hela Stor-Stockholm borde vara ett "utsatt område". Kanske alla innerstäder i hela landet borde klassas som "utsatta områden". Problemet är också alla skrivelser i tidningarna – det blir som "varumärken för dessa områden. Det genererar maktspel mellan de olika kriminella nätverken, som utspelas i massmedia. Mot ett sådant nationellt trauma, som vi upplever dagligen, vad kan en enskild kommun sätta emot?"

"Vårt stora problem är barn som begår grova brott – vi har i praktiken inga verktyg inom socialtjänsten för att komma åt den brottsligheten. Vi har redan "gjort allt" i vår kommun med föräldrautbildningar etcetera, så vi kan vara nöjda i den delen. Men det "hjälpes inte mot omotiverade barn under 15 år som redan är återfallsförbrytare – där saknar vi verktyg". För att skydda samhället måste återfallsförbrytare hanteras av polisen; en person av kanske 900 får inte förstöra."

"Vi måste också kunna se åt båda hållen när vi jobbar med grovt kriminella barn; det kanske bara finns ett sådant barn på 900 elever, men vi måste veta hur vi också ska arbeta med det barnet. Vi klarar inte dessa frågor, som ju inte heller är kommunens ansvar – det är ju polisens ansvar som inte vi kan fullgöra inom socialtjänsten. I sammanhanget blir det ju också "livsfarligt att rädda socialchefer och polischefer serverar felaktiga underlag uppåt mot politiken."

"Socialsekreterarrollen är också problematisk; vi ville ju bli socialarbetare, inte socialsekreterare som jobbar med individorienterat klientarbete. Vi måste också erkänna att alla försök till långsiktigt arbete styrs av 1-årsbudgetar. Dessutom är det valrörelse vart fjärde år men den börjar redan det tredje året in i valperioden. Jag vill inte heller ha "dessa projektpengar, de förstör, det blir bara krockar".

”Ja, med den nya brottsförebyggande lagen som kommer 2023 blir det stora utvecklingsmöjligheter för att kunna jobba just brottsförebyggande. Men vi måste jobba 24/7, i nya system. Det är ju kommunens behov som måste styra och då krävs att vi jobbar 24/7, precis som poliserna gör. Polisen måste hjälpa till för ingen annan kan ju jobba reaktivt. Och socionomutbildningen måste revideras eftersom det moderna jobbet är ett 24/7-jobb; inte jobba inne på kontoret eller från själva kommunhuset utan ute i samhället”.

2.4 Boken ”Ett manifest för ett socialt arbete i tiden” kom 2018 och sågar med forskarnas/lärarnas hjälp allt vad heter samverkan mellan socialtjänst och polis- och migrationsmyndigheterna

År 2018 publicerade Studentlitteratur boken ”Manifest” – för ett socialt arbete i tiden”. I boken, där författarna är 36 av landets främsta lärare och professorer, verksamma vid de universitet som har ansvaret för utbildning av blivande socialarbetare, tar dessa författare upp många av de frågor som beskrevs i punkt 1. ovan. Författarna är inte nådiga i sin kritik av den nuvarande socialtjänsten; särskilt kritiska är man beträffande hur ”det sociala arbetet” numera bedrivs i landets kommuner (vi tror att boken är lika viktig idag som när den skrevs för 6 år sedan).

Boken avslutas med ett upprop, ”Ett manifest för ett socialt arbete i tiden”. Detta manifest på tre sidor inleds med följande mening:

”Denna bok är ett tidsdokument. Utifrån olika utblickar och iakttagelser från ett samtida Sverige gör vi, forskare inom socialt arbete och kringliggande discipliner, en samlad analys över ett samtida socialt arbete, som i en rad olika avseenden är ur takt med tiden. Behovet av förändring är stort och akut. Vad vi ser är en samtid präglad av ökade sociala klyftor och ojämlikheter, samtidigt som strävan efter effektivitet och mätbarhet tillsammans med reaktiva åtgärder blivit alltmer förekommande inom det sociala arbetet”.

”Inom flera av det sociala arbetets kärnområden undergrävs, steg för steg den strukturella och sociala dimensionen – det förebyggande arbete som är strukturellt orienterat, det långsiktiga relationsskapande arbetet, lyssnandet.”

”Det behövs ett spårbyte...Det sociala arbetets visionära kraft behöver erövras på nytt”...Spårbytet förutsätter också att mycket av det arbete som idag sker inne på socialkontoret flyttar ut till de platser där människor är och lever sina liv”. Manifestet avslutas på följande sätt: ”Ett socialt arbete som utgör en förändrande kraft, såväl strukturellt som relationellt, är ett socialt arbete. Just därför är det också viktigt att slå vakt om professionens autonomi. Denna autonomi utmanas

och riskerar rent av att sättas ur spel i en tid präglad av allt mindre handlingsutrymme för socialarbetaren. Handlingsutrymmet kringskärs inte minst av en allt starkare kunskapsstyrning och samverkan mellan socialtjänst och en rad andra aktörer, såsom polis- och migrationsmyndigheterna. Socialarbetarens roll är att stötta och hjälpa människor i behov av stöd. Vi slår ett slag för ett socialt arbete i tiden – av människor, med människor och för människor”.

2.5 Korruptionsriskerna i kommunerna ökar; illa ledda och illa fungerande verksamheter är i riskzonen

Statskontoret har nyligen publicerat rapporten ”Nya utmaningar och gamla problem”, Om korruption i kommuner och regioner, Statskontoret 2023:13. I rapporten lämnas en lägesbild av förekomsten av korruption i den kommunala sektorn, vilka risker som finns där och hur den kommunala sektorn arbetar för att förhindra och förebygga korruption. ”En viktig slutsats är att den kommunala sektorn måste bli bättre på att arbeta mot korruption för att effektivt kunna hantera både nya och redan kända risker. Korruption är svårt att mäta och olika undersökningar ger olika bilder av utvecklingen. Det finns däremot få tecken på att korruption i Sverige skulle ha minskat. Olika former av nepotism och vänskapskorruption framstår som vanligare än direkta mutor. Det finns ett stort mörkertal som sannolikt är särskilt stort i kommuner och regioner”.

När vi påminner oss om vilka problem som redovisas i punkt 1 ovan betr. styrning, ledning och förmåga så förstår vi också att en så omfattande verksamhet som kommunernas socialnämnder har att sköta, ligger mitt i farozonen för att utsättas just för sådan korruption som Statskontoret beskriver. Om vi också lägger till att många medarbetare inte är klara på själva innehållet i sina arbetsuppgifter och därför allmänt missnöjda, så blir situation ännu farligare och riskerna för korruption ännu värre. När en sådan myndighet dessutom sitter på olika tvångsmedel och mycket ekonomiska medel -dessutom i förening med stark sekretess och minimal insyn - ja då kan det bli explosivt. Alla dessa varningar måste därför tas med i diskussionen om vilka arbetsuppgifter som ytterligare kan läggas på en socialförvaltning.

3. Övrigt material som Stiftelsen Tryggare Sverige studerat och haft tillgängligt under remissarbetet:

Lotta Grönings podd v. 6/2024 där socialtjänsten beskrivs som närmast en icke fungerande verksamhet.

DN, 22/2 2023, ”Oppositionsrådet vill se en bred uppgörelse om socialtjänsten” (Jan Jönsson, (L).

Tidningen "Brottsoffer 4/2022, "Orosanmälningar till socialtjänsten ökar säger Gunnar Strömmer"

"Socialtjänstlagen måste stärkas" säger Akademikerförbundet SSR, december 2022

"I stället för ny lag - använd de metoder som finns", SvD 12/12 2022

"Hela kedjan måste stärkas för att skydda barnen", DN debatt 18/1 2023, särskilde utredaren Fredrik Malmberg

"Vi behöver kraftfullare verktyg också mot yngre förövare", DN 21/1 2023

"Högt tryck på socialtjänsten – förebyggande arbete får vänta". DN 28/1 2023, SSR Stockholm

"Duktiga socionomer söker sig hellre till en bemanningsfirma", DI 18/11 2023

"Så ska mindre kommuner stärkas utan att gå samman", utredaren Sven-Erik Österberg, Dagens Samhälle, 3/24

"Korruption har blivit vardag i kommunerna", SvD 2/3 2023, Inga-Britt Ahlenius

"Angrip maktmissbruket i kommunerna", SvD 29/1 2023, Claes Sandgren

"Regeringen vill göra det lättare att åtala för fel i tjänsten", Dagens Samhälle, 15/2 2024

4. Så här uppfattar Stiftelsen Tryggare Sverige det som hittills redovisats i detta yttrande och så här blir våra överväganden

Under p.1 har vi redovisat en massa frågor som dök upp när vi läste promemorian. Den sammanfattade frågeställningen blev ungefär; om den beskrivning som getts är riktig så är det kris inom socialnämndens område.

När vi sedan försöker förstå vad vi i Stiftelsen Tryggare Sverige själva sett med egna ögon så blir vi lite klokare såtillvida att vi också under årens lopp träffat på socialförvaltningar som inte fungerat som de ska. Vi är därför beredda att hålla med om den dystra beskrivning som görs under p. 1 ovan.

Våra överväganden blir därför att det är omöjligt att lägga på illa fungerande myndigheter nya arbetsuppgifter utan att börja med att noga ta reda på vad myndigheterna jobbar med i dagsläget. Vi frågade oss också detta under p. 1, men hittade inga riktigt bra svar.

Att som facket föreslår (se ovan, "Socialtjänsten måste stärkas") börja ett förändringsarbete med att tillföra icke fungerande myndigheter nya tjänster blir tyvärr som att kasta nya pengar efter dåliga. Polisen är här just ett sådant exempel

från modern tid. Olika regeringar har kastat nya tjänster över den myndigheten (20 000 poliser sammanlagt, 10 000 nya tjänster, lika många som EU-snittet etc.) utan att det går att visa att förmågan ökat. Grunden för det (självklara) resultatet är att man inte i förväg tog reda på vad den myndigheten hade för samlad förmåga med de resurser som redan fanns sen tidigare.

Att det är svårt att klara ut förmågan hos en polismyndighet är ändå en enkel match i förhållande till att klara ut vilken förmåga en socialtjänst besitter. I polisen är de anställda i huvudsak lojala mot uppdraget medan man i socialtjänsten, i vart fall som en utomstående uppfattar det, finns grundläggande skillnader i hur man som anställd kan och får se på sitt uppdrag, "det sociala arbetet".

Många av våra frågor under p. 1 andas att departementet önskar sig en ny slags socialarbetare som jobbar på ett nytt sätt. Man går t.o.m. ett steg längre och tror att om myndigheterna får det nya uppdraget, att också förebygga och motverka kriminalitet, så kommer det uppdraget i sig att hjälpa till att få hela myndigheten att jobba på ett mer modernt sätt, byggt på vetenskaplighet, manualbaserat och på systematiska kunskapsöversikter.

Stiftelsen Tryggare Sverige tror inte på det arbetssättet. Vi har själva sett hur svårt det är att få det problemorienterade och kunskapsbaserade arbetet att slå rot i polisorganisationen. Att göra detta i socialmyndigheterna torde vara ännu svårare. Kulturen kommer ytterst sätta stopp, på sätt vi kunnat förstå av p.1 och av de erfarenheter som vi själva tillför under p.2.

Vi har kommit till vägs ände; den myndighet som beskrivs under p.1 känns alldeles omodern för 2030-talets svenska kommuner. Vi har redan nu ett helt nytt land som behöver en helt ny socialtjänst där medarbetarna måste vara 100 % lojala mot det uppdrag som ska levereras. På samma sätt behöver vi ha en helt ny polismyndighet på kommunnivå och helt ny skolmyndighet. Dessutom måste Åklagarmyndigheten förnyas, likaså domstolarna, kriminalvården/frivården och Brottsoffermyndigheten. Alla dessa myndigheter måste lära sig att samarbeta på kommunal nivå ("i lokalsamhället") på ett nytt sätt. Detta arbete måste ske under tillsyn av länsstyrelserna. Staten kan inte släppa taget om själva "ytan" på sätt man gör idag; den "inre säkerheten" kräver att hela landet måste hållas ihop på en lägsta godtagbar nivå vad gäller ordning och säkerhet och vad gäller att förebygga och bekämpa kriminaliteten och för att ta hand om kriminalitetens offer.

Att nu tro att ändring av en liten paragraf i Socialtjänstlagen skulle göra någon verkan i praktiken är, med statsministerord, naivt. Vänta med att göra små ingrepp i någon av de uppräknade myndigheternas styrande dokument. Försök i stället förstå vad "the big picture" kräver; nämligen att samtliga av de uppräknade myndigheternas (och antagligen några till) verksamhet på den kommunala nivån måste förnyas i grunden för att säkra den inre säkerheten. Ett sådant förnyelsearbetet borde komma i gång omedelbart som en synlig del i arbetet med att bygga det nya Civilförsvaret.

5. Detta blir Stiftelsen Tryggare Sveriges beslut

Med hänvisning till ovanstående föreslår vi att inte nu i onödan oro socialmyndigheterna med krav på att jobba också med att förebygga och motverka kriminalitet. Socialmyndigheterna har redan tidigare egentligen de "tillräckliga verktyg" som de behöver för att jobba med barn och unga som finns i riskzonen (nota bene, att chefs- och ledarskapet måste fungera).

Och när barnen redan hunnit bli så kriminella att socialtjänsten inte har ytterligare "verktyg" så har polisen numera fått nya sådana och måste då ta över (nota bene, polisens chefs- och ledarskap måste också fungera). Om det behövs ytterligare ändringar i sekretesslagstiftningen för att underlätta sådana övertaganden från ett aktivt socialt arbete till ett aktivt polisiärt arbete, då måste ändringar i sekretesslagen göras omedelbart.

Satsa i stället all kraft i kommunerna på att få den brottsförebyggande lagstiftning som trädde i kraft förra sommaren att fungera optimalt, den räcker långt och hjälper till att förbättra tillståndet i kommunerna.

På nationell nivå; satsa all kraft på, att som den grundläggande delen av det nya Civilförsvaret, få den "inre säkerheten" att fungera mycket bättre redan nu i fredstid. Utgå från den kommunala nivån där ordning och säkerhet måste byggas från grunden idag med tanke på läget i landet.

Men även omvärldsläget kräver nytänkande och mer allvar. Utgå från att alla andra ansvariga myndigheter på kommunnivån idag i princip är lika "omoderna" och illa fungerande som den nu dissekerade socialtjänsten.

En helt ny säkerhetsorganisation, som skissats ovan, måste sätts snarast för att vara fullt operativ inom 5–10 år. Den kan enklast finansieras med hjälp av civilförsvarspengar. Även de satsningar som måste göras på NATOs "civila delar" passar väl in i det här föreslagna förnyelsearbetet.

Detta yttrande avges av generalsekreteraren Magnus Lindgren efter föredragning av förre polischefen och juristen Karl-Åke Pettersson och förre kriminalkommissarien Bo Hägglund.

Vänliga hälsningar,

Magnus Lindgren
Generalsekreterare, fil.dr.

Stiftelsen Tryggare Sverige
Carl-Gustaf Lindstedts gata 3
104 31 Stockholm
Telefon: 08-29 20 00
Hemsida: www.tryggaresverige.org